

KOMMUNINFO

Helsingfors 13.10.2016

6/2016

Ändringar i lagstiftningen om närståendevård från och med den 1 juli 2016

Bakgrund

Ändringarna av lagen om stöd för närståendevård (937/2005), socialvårdslagen (1301/2014) och lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (734/1992, nedan *klientavgiftslagen*) trädde i kraft den 1 juli 2016. Ändringarna har samband med statsminister Juha Sipiläs regeringsprogram och genomförandet av det nationella utvecklingsprogrammet för närståendevården, som offentliggjordes år 2014. Syftet med ändringarna är att utveckla systemet med ledighet och avlösarservice för närståendevårdare. Målsättningen är också att förbättra de faktiska möjligheterna för personer som vårdar en anhörig att ta ut sina ledigheter och på så sätt stödja deras förutsättningar att orka bättre. Ändringarna i ledigheterna är olika för de närståendevårdare som har ingått ett avtal om närståendevård jämfört med dem som vårdar en anhörig eller närstående utan att ha ingått ett avtal om närståendevård. Förutsättningarna att orka med arbetet för närståendevårdare som har ingått ett avtal om närståendevård främjas också genom att förberedandet av och utbildningen för närståendevårdare utvecklas samt genom att antalet undersökningar av närståendevårdares välmående och hälsa utökas.

Utöver närståendevården utvecklas också familjevården. Syftet med att utveckla närståendevården och familjevården är att stödja boende i hemmet och att ersätta annan, dyrare vård och på så sätt avsevärt minska kommunernas kostnader. Det har också reserverats ett tilläggsanslag för utvecklandet av familjevården och tjänster som stöder närståendevården. Tilläggsanslaget för utvecklandet av närstående- och familjevården uppgår från och med 2018 till 95 miljoner euro per år.

Ändringarna av lagen om stöd för närståendevård, socialvårdslagen och klientavgiftslagen

I lagen om stöd för närståendevård har rätten till lagstadgad ledighet utvidgats så att den gäller alla närståendevårdare som har ingått avtal om närståendevård. En närståendevårdares möjlighet att ta ut sin ledighet i form av ledigheter som är kortare än ett dygn har preciserats. Dessutom har det till lagen om stöd för närståendevård fogats en bestämmelse om att kommunen ska förbereda närståendevårdare för vårduppdraget och ordna utbildning för dem samt en bestämmelse om undersökningar av närståendevårdares välmående och hälsa. I lagen om stöd för närståendevård finns också övergångsbestämmelser som gäller genomförandet och tillämpningen av ändringarna.

I socialvårdslagen har det gjorts en precisering av kommunens möjlighet att ordna ledighet för personer som vårdar en anhörig eller närstående utan att ha ingått ett avtal om närståendevård och som ger bindande vård och omsorg varje dag.

I klientavgiftslagen har det tagits in en bestämmelse enligt vilken klientavgiften för den avlösarservice som ordnas under den ovannämnda ledigheten enligt socialvårdslagen är densamma som för den avlösarservice som ordnas under ledigheten för närståendevårdare som har ingått ett avtal.

Förberedande av och utbildning för närståendevårdare

I den nya 3 a § som fogats till lagen om stöd för närståendevård finns bestämmelser om kommunens skyldighet att ordna tjänster som stöder närståendevårdarnas vårduppdrag. Enligt 1 mom. är kommunen skyldig att vid behov förbereda närståendevårdare för vårduppdraget och ordna utbildning för dem. Omfattningen av och innehållet i tjänsterna till stöd för närståendevårdares vårduppdrag ska antecknas i den vård- och serviceplan som avses i 7 §. Vid behov kan kommunen sörja för avlösarservice under den tid en närståendevårdare förbereds för vårduppdraget eller deltar i utbildning.

Förberedandet av närståendevårdare syftar till att underlätta närståendeeuppdraget och att se till att personen som börjar arbeta som närståendevårdare har de färdigheter som krävs för att klara av vårduppdraget. När närståendevårdare förbereds för vårduppdraget kan t.ex. frågor som gäller närståendevårdarens ställning och välmående samt samarbetet mellan kommunen och närståendevårdaren behandlas. Frågor som gäller grunderna för vårduppdraget och vårdarbetet kan också behandlas. Genom att förbereda närståendevårdare för vårduppdraget kan det säkerställas att vården håller hög kvalitet och att närståendevårdarnas arbete bidrar till att upprätthålla och främja de vårdbehövandes funktionsförmåga. Kommunens skyldighet att förbereda närståendevårdare gäller de närståendevårdare som har ingått ett avtal om närståendevård, men vårdare kan också förberedas redan före närståendeeuppdraget inleds. Kommunen ansvarar för att se till att närståendevårdare förbereds för vårduppdraget, vilket innebär att en annan aktör, såsom en organisation, kan svara för tillhandahållandet av tjänsten.

Syftet med bestämmelsen om förberedande av närståendevårdare är att främja att närståendevårdare förbereds för vårduppdraget så att nära nog alla nya närståendevårdare förbereds för sitt uppdrag. Närståendevårdarnas individuella situationer varierar dock t.ex. enligt färdigheter och andra omständigheter, vilket innebär att förberedandet inte är ett absolut villkor för ingående av avtal om närståendevård, utan kommunen har möjlighet till prövning från fall till fall. Vid bedömningen av om en närståendevårdare behöver förberedas för vårduppdraget ska också närståendevårdarens och den vårdbehövandes åsikt beaktas.

Enligt övergångsbestämmelsen i lagen om stöd för närståendevård tillämpas bestämmelsen om att förbereda närståendevårdare för vårduppdraget först från och med den 1 januari 2018. Planeringen och utvidgningen av verksamheten i anslutning till att förbereda närståendevårdare för vårduppdraget kan dock inledas omedelbart när lagen har trätt i kraft.

Syftet med utbildningen till stöd för närståendevårdares vårduppdrag är att främja utvecklandet av närståendevårdares kunskaper och upprätthållandet av deras färdigheter under vårdförhållandet. Utbildningens art och innehåll bestäms i enlighet med närståendevårdarens individuella behov och kraven på vårdsituationen. Utbildningen kan gälla t.ex. användning av olika hjälpmedel, undervisning i ergonomiska arbetsställningar och hantering av svåra situationer. Utbildningen kan gälla också t.ex. specialfrågor i anslutning till närståendevård av personer med minnessjukdomar, personer som är missbrukare, personer med mentala problem eller barn med funktionsnedsättning.

Undersökningar av välmående och hälsa

Enligt det nya 3 a § 2 mom. som fogats till lagen om stöd för närståendevård ska kommunen vid behov ordna undersökningar av närståendevårdares välmående och hälsa samt social- och hälsovårdstjänster som stöder deras välmående.

Med undersökningar av välmående och hälsa avses undersökningar av närståendevårdares välmående, hälsotillstånd och funktionsförmåga som genomförs genom kliniska undersökningar eller med andra ändamålsenliga och tillförlitliga metoder samt sådana utredningar av hälsotillstånd och sådan rådgivning som främjar välmående och hälsa. Social- och hälsovårdsministeriet har gett ut ett kommuninfo om innehållet i undersökningen av välmående och hälsa (12.2.2015) (http://stm.fi/sv/artikkeli/-/asset_publisher/genomforande-av-undersokningar-av-narstaendevardarnas-valmaende-och-halsa), som också i fortsättningen är användbar vid planeringen och bedömningen av innehållet i undersökningarna av närståendevårdares välmående och hälsa. Undersökningarna av välmående och hälsa är avgiftsfria enligt 5 § 1 punkten i klientavgiftslagen.

Alla närståendevårdare som har ingått ett avtal om närståendevård har i fortsättningen rätt till ledighet

Genom ändringen av 4 § i lagen om stöd för närståendevård differentieras närståendevårdares rätt till ledighet enligt hur bindande vården är. I fortsättningen ska alla närståendevårdare som har ingått ett avtal om närståendevård enligt 8 § i lagen om stöd för närståendevård ha rätt till minst två dygn ledig tid per kalendermånad. En närståendevårdare har fortfarande rätt till minst tre dygn ledig tid per kalendermånad, om han eller hon oavbrutet eller med få avbrott varit bunden vid vården dygnet runt eller fortgående varje dag. Grunderna för fastställande av ledigheter har till dessa delar inte ändrats, vilket innebär att de närståendevårdare som i nuläget har rätt till tre lediga dagar också i fortsättningen ska ha rätt till minst tre lediga dagar per månad, förutsatt att det inte har skett en förändring i hur bindande vården är.

När ett avtal om närståendevård ingås eller när avtalet senare ses över ska det bedömas om närståendevårdaren utifrån hur bindande vården och omsorgen är har rätt till två eller tre dygn ledig tid per kalendermånad. Uppgifterna om en närståendevårdares lagstadgade rätt till ledig tid ska antecknas i avtalet om närståendevård. Kommunen kan också i fortsättningen för en närståendevårdare ordna flera hela lediga dagar än de två eller tre dygn som nämns ovan samt rekreationsledigheter

som är kortare än ett dygn. Kommunen ska sörja för att vården av den vårdbehövande ordnas på ett ändamålsenligt sätt under vårdarens ledighet.

En närståendevårdare har rätt att ta ut de lagstadgade ledigheterna regelbundet varje månad. Närståendevårdaren kan också avtala med kommunen om att de lediga dagarna sparas och tas ut som en oavbruten längre ledighet. I lagen finns det inga bestämmelser om under en hur lång tid närståendevårdaren kan samla in ledighet för att tas ut som en oavbruten längre ledighet eller om inom vilken tid de insamlade ledigheterna ska tas ut. Kommunen bör meddela allmänna anvisningar om dessa frågor i t.ex. instruktionen för stöd för närståendevård eller motsvarande så att närståendevårdarnas jämlikhet kan tryggas. Kommunen kan t.ex. meddela anvisningar om att närståendevårdarna ska ta ut de ledigheter som tjänats in under föregående år senast före en viss tidpunkt under det följande året.

Kommunen har fortfarande rätt att bedöma vad som avses med få avbrott i vården. Kommunen bör meddela anvisningar om när tillfälligt avbrytande av närståendevården t.ex. på grund av att den vårdbehövande får sjukhusvård gör närståendevården mindre bindande i sådan grad att närståendevårdarens rätt till ledighet minskar från tre till två dygn per kalendermånad. I situationer där den vårdbehövande tillfälligt får annan vård än närståendevård i över en månad kan 9 § 2 mom. i lagen om stöd för närståendevård tillämpas. Enligt det momentet avbryts utbetalningen av vårdarvodet efter en månad, om närståendevården avbryts tillfälligt av skäl som beror på den vårdbehövandes hälsotillstånd. Ledighet tjänas i detta fall inte in för tiden utan vårdarvode.

Uttagande av ledighet i form av flera ledigheter som är kortare än ett dygn

Enligt 4 § 2 mom. i lagen om stöd för närståendevård kan kommunen och närståendevårdaren avtala om att närståendevårdaren tar ut sina lediga dagar i form av flera ledigheter som är kortare än ett dygn på så sätt att ledigheternas längd är sammanlagt högst ett dygn. Avsikten med bestämmelsen är att stödja närståendevårdarens möjlighet att sköta ärenden som hör till ett normalt vardagsliv samt också att erbjuda möjlighet att för en kort tid komma loss från närståendeeupdraget. Reformen syftar till att sporra särskilt de närståendevårdare som inte vill ta ut långa oavbrutna ledigheter att utnyttja sin ledighet. Periodiseringen av ledigheten kräver ett avtal mellan kommunen och närståendevårdaren och ingendera parten får ensidigt kräva att ledigheten tas ut i form av flera ledigheter som är kortare än ett dygn. Avtal om periodisering kan ingås från fall till fall eller så kan det i avtalet om närståendevård avtalas om periodisering som gäller tills vidare.

För ledighet som tas ut i form av flera ledigheter som är kortare än ett dygn kan det tas ut högst en sådan avgift per ledig dag som avses i 6 b § i klientavgiftslagen. Klientavgift kan tas ut när den första kortare ledigheten inleds.

Ledighet för personer som vårdar en anhörig eller närstående enligt 27 b § i socialvårdslagen

I den nya 27 b § i socialvårdslagen finns bestämmelser om den ledighet som kommunen ordnar för personer som vårdar en anhörig eller närstående. Den nya paragrafen gäller de personer som avses i 11 § 10 punkten i socialvårdslagen och förbättrar kommunens möjligheter att stödja de anhöriga och närstående som aktivt deltar i ordnandet av en stödbehövande persons vård och omsorg. Paragrafen gäller i praktiken de personer som uppfyller kriterierna för ingående av avtal om närståendevård, men som av en eller annan orsak inte har ingått ett avtal. Avsikten med paragrafen är att den vård som ges av anhöriga eller närstående och som omfattas av kommunens stöd ska utvidgas utan att möjligheterna för de personer som behöver vård och omsorg att få stöd för närståendevård enligt lagen om stöd för närståendevård försämrats.

Avsikten med ledigheten är att förbättra och upprätthålla en person som vårdar en anhörig eller närståendes förutsättningar att orka med arbetet. För att en vårdare ska ha rätt till ledighet krävs det förutom att vården är bindande och att vårdaren behöver stöd också att den vård och omsorg som den anhöriga eller närstående ger har antecknats i den vårdbehövandes vård- och serviceplan. Kommunen kan när den bedömer om ledighet enligt socialvårdslagen ska beviljas tillämpa samma kriterier som när den beviljar stöd för närståendevård. Kommunen ska vid behov precisera kriterierna så att avlösarservicen under ledigheten för personer som vårdar en anhörig eller närstående kan ordnas på lika grunder.

Enligt 27 b § 2 mom. i socialvårdslagen ska kommunen sörja för att vården av den vårdbehövande ordnas på ett ändamålsenligt sätt under vårdarens ledighet. Bestämmelsen motsvarar den bestämmelse om ordnande av vård under närståendevårdarens ledighet som finns i lagen om stöd för närståendevård och kommunen kan ordna vården under ledigheten på samma sätt som när det gäller stöd för närståendevård. Vården av den vårdbehövande kan på samma sätt som när det gäller närståendevård ordnas som t.ex. kortvarig familjevård. Enligt 3 mom. kan vården under ledigheten också ordnas som sådan avlösarservice enligt uppdragsavtal som avses i 4 a § i lagen om stöd för närståendevård.

Klientavgift för ledighet enligt 27 b § i socialvårdslagen

Till klientavgiftslagen har det fogats en ny 6 c § där det finns bestämmelser om klientavgiften för de tjänster som ska ordnas under den ledighet som avses i 27 b § 1 mom. i socialvårdslagen. I paragrafen hänvisas det till klientavgiftslagens 6 b § där det föreskrivs om klientavgiften för tjänster under närståendevårdarens ledighet. Klientavgiften för de tjänster som ska ordnas under den ledighet som avses i 27 b § i socialvårdslagen fastställs således på samma grunder som vid den ledighet som avses i lagen om stöd för närståendevård. Den högsta avgiften är i nuläget 11,50 euro per ledigt dygn. Ifall servicen är helt eller delvis kostnadsfri uppbärs ingen klientavgift.

Arrangemang som gäller avlösarservice

Allmänt

Enligt 4 § i lagen om stöd för närståendevård och 27 b § i socialvårdslagen ska kommunen sörja för att vården av den vårdbehövande ordnas på ett ändamålsenligt sätt under vårdarens ledighet. Den nya familjevårdslagen (263/2015) innebar att kommunen har mångsidigare möjligheter att erbjuda klienterna olika alternativ att ordna avlösarservice.

När vården under en vårdares ledighet ordnas ska kommunen se till att de finns tillräckliga resurser och kunskaper och för den vårdbehövande ordna högklassig och rehabiliterande vård och omsorg. Det är viktigt att kommunen tillsammans med vårdaren och den vårdbehövande planerar en tjänst som lämpar sig för deras individuella situationer. För att allt fler närståendevårdare ska ta ut med tanke på förutsättningarna att orka med arbetet viktiga ledigheter ska avlösarservicealternativen diversifieras och vården ordnas så att den motsvarar den vårdbehövandes individuella behov. Vården under vårdarens ledighet ska i princip ordnas som en tjänst inom den öppna vården. Avlösarservice vid en vårdinrättning ska användas endast då det på grund av den vårdbehövandes behov inte är möjligt att i praktiken ordna ledigheten på något annat sätt. Kommunen beslutar i sista hand hur vården under närståendevårdarens ledighet ordnas.

Arrangemangen som gäller avlösarservice under närståendevårdarens ledighet utvecklas 2016–2018 som en del av regeringens spetsprojekt Hemvården för äldre utvecklas och närståendevården för alla ålderskategorier förbättras.

Familjevård

Syftet är att kortvarig familjevård i fortsättningen ska vara ett viktigt sätt att ordna vården under närståendevårdarens samt anhörigas och närståendes ledigheter. Kommunen kan både anlita familjehem som enbart koncentrerar sig på kortvarig familjevård och använda sig av kortvariga familjevårdplatser i familjehem som i övrigt erbjuder långvarig familjevård. I detta fall bör det dock noteras att bestämmelsen i familjevårdslagens 7 § om det högsta antalet vårdbehövande gäller också situationer där det i ett familjehem som erbjuder långvarig familjevård finns personer som får kortvarig familjevård, förutsatt att det inte finns sådana särskilda skäl som avses i 9 § för att avvika från det högsta antalet personer som vårdas.

Enligt 3 § i familjevårdslagen kan familjevård ges också i den vårdbehövandes hem. Avsikten med bestämmelsen är att i synnerhet möjligheterna att ordna kortvarig familjevård ska bli mångsidigare. Familjevård som ges i den vårdbehövandes hem kan användas för att ordna särskilt avlösarservice under familjevårdarens ledighet. Familjevård i den vårdbehövandes hem kan kortvarigt och i undantagsfall komma på fråga också när det gäller vården under närståendevårdarens ledighet.

Avlösarservice enligt uppdragsavtal

Enligt 4 a § i lagen om stöd för närståendevård kan en kommun eller samkommun ordna den avlösarservice som behövs under närståendevårdarens ledighet eller annan tillfällig frånvaro genom att med en person som uppfyller kraven i 3 § 3 punkten i den lagen ingå ett uppdragsavtal där personen förbinder sig att ge vården. Avlösningen kan ordnas på detta sätt, om närståendevårdaren samtycker till det. Vidare förutsätts det att arrangemanget genomförs med beaktande av den vårdbehövandes åsikt och att arrangemanget kan anses förenligt med den vårdbehövandes bästa. En avlösare står inte i ett anställningsförhållande till den kommun eller samkommun som har ingått avtalet. Det vårdarvode och den ersättning för kostnader som betalas till avlösaren är inte bundna till de arvoden som närståendevårdaren får, utan det avtalas särskilt om vårdarvodet och ersättningen i det uppdragsavtal som ingås med avlösaren. I fråga om pensions- och olycksfallsförsäkringsskydd gäller för avlösare detsamma som för närståendevårdare i enlighet med 10 § i lagen om stöd för närståendevård.

Enligt 27 b § 3 mom. i socialvårdslagen kan ledigheten för personer som vårdar en anhörig eller närstående ordnas som sådan avlösarservice enligt uppdragsavtal som avses i lagen om stöd för närståendevård.

Servicesedel

Med servicesedlar kan det ordnas tjänster som stöder närståendevården. Genom en servicesedel förbinder sig kommunen att upp till det värde som kommunen fastställt för sedeln betala de tjänster som en serviceanvändare har köpt. De tjänster som köps med en servicesedel ska ha producerats av en privat serviceproducent som kommunen har godkänt.

Om vården av och omsorgen om den vårdbehövande ordnas med en servicesedel under närståendevårdarens lagstadgade ledighet, kan klienten bli skyldig att betala högst 11,50 euro per dygn till den del tjänsterna ersätter den vård och omsorg som närståendevårdaren ger. Om en klient ges servicesedlar för att köpa vården under närståendevårdarens lagstadgade ledighet i form av t.ex. sådan hemvård eller sådant serviceboende som avses i socialvårdslagen får klientens självriskandel bli högst 11,50 euro per dygn.

Övergångsbestämmelser

Ändringarna av lagen om stöd för närståendevård innebär att en betydande del av avtalen om närståendevård och av de vårdbehövandes vård- och serviceplaner måste uppdateras så att de motsvarar de nya bestämmelserna i lagen. Genomförandet av ändringarna kräver dock inte att avtalen om närståendevård sägs upp, utan de behövliga ändringarna ska göras som justeringar av avtalen och planerna.

Avtalen om närståendevård och vård- och serviceplanerna ska motsvara de nya bestämmelserna i lagen senast den 1 april 2017. Bestämmelsen om att förbereda närståendevårdare för vårduppdraget tillämpas dock först från och med den 1 januari 2018.

En närståendevårdare har från och med lagens ikraftträdande rätt till de tjänster till stöd för närståendevårdares vårduppdrag som avses i 3 a § och till de ledigheter som avses i 4 § i lagen om stöd för närståendevård oberoende av om avtalet om närståendevård eller vård- och serviceplanen har setts över. Kommunen bör utarbeta anvisningar om hur ledigheter som tjänats in före ett avtal har setts över kan tas ut retroaktivt.

Stöd för genomförande av reformerna

Under innevarande regeringsperiod utvecklas närståendevården utöver genom ovannämnda ändringar i lagstiftningen också genom regeringens spetsprojekt Hemvården för äldre utvecklas och närståendevården för alla ålderskategorier förbättras. Spetsprojektet genomförs 2016–2018. I samband med spetsprojektet inrättas det bl.a. regionala center för närstående- och familjevård som ansvarar för rekryteringen av närstående- och familjevårdare och deras vikarier samt för att förbereda närstående- och familjevårdare för vårduppdraget och ordna utbildning för dem.

Information om hur lagändringarna ska tillämpas erbjuds också. Social- och hälsovårdsministeriet ordnar i oktober-november 2016 informationsmöten om de nya bestämmelserna i lagen om stöd för närståendevård och familjevårdslagen. Mötena hålls i samband med presentationen i landskapen av spetsprojektet Hemvården för äldre utvecklas och närståendevården för alla ålderskategorier förbättras, och tidtabellen är följande: Helsingfors den 14 oktober 2016, Kuopio den 19 oktober 2016, Åbo den 8 november 2016 och Tammerfors den 14 november 2016. Ytterligare information om spetsprojektet och mötena finns på social- och hälsovårdsministeriets webbplats: <http://stm.fi/hankkeet/koti-ja-omaishoito>

Ytterligare information

Erkki Papunen, regeringssekreterare, tfn 02951 63298, foramn.efternamn@stm.fi

Anne-Mari Raassina, konsultativ tjänsteman, tfn 02951 63405, foramn.efternamn@stm.fi

